

22. Сергеева Т.В., Болотських О.М. Відбір та розвиток персоналу // Частина 1. Відбір персоналу. – Х.: Вид-во Прапор, 2001. – С. 41-48, 99 – 107.
23. Симоненко С.И. Поведение человека в процессе отборочного интервью как фактор, вызывающий доверие // Вопросы психологии. – 1999. – №6. – С. 77-89.
24. Собчик Л.Н. Психодиагностика в профориентации и кадровом отборе. – СПб.: Речь, 2002. – С 5, 39.
25. Толочек В.А. Проблемы современной психологии труда: Учебное пособие. – М.: Изд-во РАГС при президенте РФ, 2000. – С. 78-85.
26. Шульц Д., Шульц С. Психология и работа. – СПб.: Изд-во Питер, 2003. – С 87-121.

The article envisages the problem of diagnostic possibilities and planning of the interview during the personnel's selection.

Key words: interview, personnel, question, answer, interviewer, questionnaire, candidate, selection.

Отримано: 10.09.2008.

УДК 37.015.3 : 159.922

Н.В. Попович

Тренинг як засіб зміни установки батьків учнів масових шкіл щодо інтеграції дітей з психофізичними вадами

Текст анотації: вивчення ставлення батьків учнів загальноосвітніх шкіл до інтеграції аномальних дітей показало, що їх погляди розділилися. У статті відображені результати дослідження, спрямованого на зміну установок батьків щодо дітей з психофізичними вадами з допомогою тренінгу. Під час тренінгу його учасникам пропонували поставити себе на місце дитини з вадами зору з допомогою симулятивних окулярів. Ефективність тренінгу визначалась шляхом порівняння результатів анкетування, проведеного до і після заняття.

Ключові слова: інтеграція, психофізичні вади, тренінг.

Изучение отношения родителей общеобразовательных школ к интеграции аномальных детей показало, что их взгляды разделились. В статье отражены результаты исследования, направленного на изменение установок родителей относительно детей с психофизическими недостатками с помощью тренинга. Во время тренинга его участники предлагали поставить себя на место ребенка с проблемами зрения с помощью симулятивных очков. Эффективность тренинга определялась путем сравнения результатов анкетирования, проведенного до и после занятий.

Ключевые слова: интеграция, психофизические недостатки, тренинг.

У Національній доктрині розвитку освіти України в 21 столітті чітко вказується, що рівний доступ до якісної освіти є національним пріоритетом і передумовою виконання міжнародного та національного законодавства щодо реалізації прав громадян. З огляду на це В.І.Бондар зазначає, що науковцями, педагогами і батьками активно порушується питання про спільне навчання дітей з психофізичними вадами зі здоровими ровесниками і що світовий досвід доводить особливу значущість його для повноцінної життєдіяльності таких дітей і благополуччя суспільства [1, 3].

Проблеми освіти дітей з психофізичними вадами у різних типах закладів вивчали І.В. Белякова, В.І. Бондар, В.В. Заренко, А.В. Колупаєва, М.М. Малофєєв, Л. Масунова, Н.М. Назарова, М.І. Нікітіна, В.Г. Петрова, Б.П. Пузанов, Т.П. Свірідюк, В.М. Синьов, Л.І. Солнцева, Н.М. Стадненко, А.Г. Шевцов, Б.Г. Шермет, М.Д. Шматко та ін. [2, 4].

Ними досліджувались принципи, переваги та недоліки різних підходів до організації навчання, особливості реалізації варіантів навчання дітей відповідно до виду дизонтогенезу, динаміка змін спеціальної освіти та її інноваційні тенденції тощо.

Аналіз теоретичних джерел дозволяє зробити висновок, що соціальна ситуація розвитку дітей з психофізичними вадами в умовах різних типів закладів відрізняється, але в кінцевому результаті залежить від ставлення до них:

1. “Як до хворих”. Відповідно до цієї моделі особи з психофізичними вадами є хворими і потребують лікування. Таке ставлення обмежує можливості дітей.

2. “Недолюдина”. Особа з психофізичними вадами розглядається як неповноцінна, внаслідок чого пропагується штучне обмеження її взаємодії з іншими людьми.
3. “Загроза суспільству”. Деякі категорії осіб з психофізичними вадами вважаються загрозою для суспільства, тому пропонується їхня ізоляція.
4. “Об’єкт жалю”. У рамках цієї моделі до аномальної дитини ставляться як до маленької, опікують; для неї створюються комфортні умови, задовольняються усі потреби з обмеженням самостійності самої дитини.
5. “Об’єкт обтяжливої благодійності”. Витрати на утримання дитини з психофізичними вадами мають бути обов’язком суспільства.
6. “Розвиток”. Дитина з психофізичними вадами має ті ж права й обов’язки, що і здорова дитина, їй потрібно створювати умови для розвитку та самостійної адаптації в суспільстві [2, 3, 5].

Немає потреби обґрунтовувати і доводити положення про те, що лише остання модель відповідає засадам особистісно орієнтованої гуманної освіти. Проте декларація принципів розвитку дитини з психофізичними вадами не завжди має своє втілення в практиці, оскільки технологія створення умов для розвитку залежить від типу закладу, в якому вона буде реалізовуватись.

І. Єрмаков вважає вироблення ефективних моделей інтеграції дітей з психофізичними вадами в суспільство одним із актуальних завдань сучасної педагогічної теорії та практики. Він зазначає, що “ефективна інтеграція в суспільство, розвиток життєвої компетентності дітей з особливими потребами можливі за умови створення інноваційного освітньо-реабілітаційного, корекційно-розвивального середовища, яке системно поєднує в собі медичні, психологічні, педагогічні та соціальні аспекти, сприяє саморегуляції поведінки, само-реабілітації, розвитку і саморозвитку дитини як суб’єкта культури і життя” [5, 67-68].

Психолого-педагогічний супровід дітей з психофізичними вадами при інтегрованому навчанні не обмежується лише наданням діагностичної, корекційної та профілактичної психолого-логопедичної допомоги. Важливим напрямком діяльності психолога виступає робота з педагогами, батьками,

учнями, спрямована на формування у них позитивної соціальної перцепції щодо дітей з психофізичними вадами. Найефективнішим засобом реалізації цього напрямку, на наш погляд, є соціально-психологічний тренінг[2].

Зміст тренінгу, спрямованого на зміну установок щодо дітей з психофізичними вадами, має бути пов'язаний з віртуальним зануренням у внутрішній світ дитини з психофізичними вадами, тобто завдання тренінгу спонукати його учасників подивитись на аномальну дитину зсередини, спробувати збагнути її проблеми, почуття, сприймання світу.

З усіх видів аномалій моделюванню найпростіше піддаються вади зору. У практиці підготовки тифлопедагогів широко використовуються симулятивні окуляри – це окуляри, які дають можливість обмежити використання зору для орієнтації в оточуючому середовищі. Використання цих окулярів дозволяє відчутти індивіду повною мірою обмеження і проблеми, з якими стикається сліпа й слабозора дитина. Симулятивні окуляри, які використовували під час тренінгу бувають двох видів: ті, які симулюють сліпоту, і ті, які симулюють слабкозорість. Членам тренінгової групи (12-14 осіб) у довільному порядку роздавали симулятивні окуляри і пропонували їх одягти. Не знімаючи окулярів, учасники виконували комплекс вправ різного характеру та спрямування.

Серед них були такі вправи, як:

1. “Знайди пару за кольором одягу”. Учасникам пропонували під музику утворити коло і вибрати собі партнера за кольором одягу такого ж тону й потанцювати з ним.
2. “Я передаю вітання ...”. Учасники утворюють коло. Психолог пояснює: “У мене в руках м'яка іграшка, за допомогою якої я передаватиму вітання комусь із членів групи. Той, чиє ім'я прозвучить, плескає в долоні двічі і ловить іграшку, та далі продовжує надсилати вітання іншому члену групи, називаючи його ім'я і кидаючи іграшку, орієнтуючись на звук. Вправа триває до того часу, доки кожен отримає хоча б одне вітання”. Коли через “сліпоту” іграшка в учасника падає, йому допомагають її підняти ті, хто в ролі “слабкозорих”.
3. “Читання дитячої книги”. Учасники утворюють довільне коло. Кожному із них по черзі пропонують

дитячу книгу і просять прочитати декілька речень. Якщо учасники не можуть прочитати, передають книгу далі.

4. “Налити в склянку та випити воду”. Учасників повідомляють про склянку та пляшку з водою, які стоять на столі. Їх завдання полягає в тому, щоб підійти до столу, налити у склянку воду і випити її. Завдання виконують по черзі.
5. “Знайди свою пару”. Кожному із членів групи на плече наклеюють карточку із певним знаком. Завдання полягає в тому, щоб знайти людину з таким самим знаком і стати з нею в пару під музику.
6. “Написання твору”. По колу передають аркуш паперу і ручку, за допомогою яких кожен із учасників тренінгу записує будь-яке речення.

У дослідженні брали участь 14 батьків учнів третього класу загальноосвітньої школи № 10 міста Кам’янця-Подільського.

Після виконаних вправ учасникам давали можливість подивитись на результати власної діяльності та проаналізувати власні відчуття, емоції, думки, наявні страхи під час перебування у симулятивних окулярах.

Безпосередньо перед тренінговим заняттям і одразу після нього учасникам пропонувалось заповнити невеличку анкету. Потреба у цьому пов’язана із необхідністю перевірки установок батьків учнів загальноосвітніх класів. Обидві анкети, заповнені кожним учасником до і після тренінгу порівнювались між собою та аналізувались.

Перш ніж пропонувати учасникам експерименту дати відповіді на запитання, їм у доступній формі подавалась інформація про категорії дітей з психофізичними вадами. Для визначення установок батьків учнів загальноосвітніх класів щодо інтеграції аномальних дітей нами була розроблена спеціальна анкета. Наприклад:

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

1. Як би Ви поставились до того, щоб у класі разом з Вашою дитиною навчався учень з психофізичними порушеннями?
а) позитивно; б) негативно; в) байдуже.
2. Чи погодились би Ви з тим, щоб такий учень сидів за однією партою з Вашою дитиною?
а) так; б) ні; в) не знаю.

3. Яку користь \ шкоду могло б нанести Вашій дитині спілкування з учнями, які мають порушення у розвитку?

а) це корисно тому, що.....;

б) це шкідливо тому, що.....

4. Як Ви вважаєте, таких дітей треба:

а) жаліти; б) допомагати їм; в) ізолювати їх від інших дітей.

5. Закодуйте свою анкету.

Анкета містить невелику кількість запитань і враховує взаємодію учасників навчально-виховного процесу та дітей з психофізичними вадами. Анкета містила відкриті і закриті запитання. Відкриті запитання необхідні для того, щоб визначити причини ставлення до дітей з психофізичними вадами. Кількість закритих запитань у анкеті для батьків складала 3, а відкритих – одне.

За словами учасників тренінгу було дуже незручно. “Шкода таких дітей” – зазначали вони. Одні говорили, що “було страшно, незручно. Найвне відчуття, ніби потрапив у яму, тому скоріше хотілось зняти окуляри”, а іншим “було смішно, але ніколи б не хотілось бути таким назавжди, тому шкода таких дітей”.

З аналізу проведеного тренінгу впливає те, що найважчими для батьків виявились завдання налити і випити воду, написати речення та прочитати текст з дитячої книги. Порівняно легшими виявились завдання “Я передаю вітання...”, “Знайди пару за кольором одягу” та “Знайди свою пару”. На нашу думку, це пов’язано з тим, що у завданнях другої групи (легші) особи в окулярах, які симулювали сліпоту, отримували допомогу від тих учасників, окуляри яких симулювали лише слабозорість.

Аналіз результатів проводився за такою структурою:

1. Особливості поведінки учасників під час тренінгу, їх емоції та переживання.

2. Порівняльний аналіз анкет:

а) кількісний аналіз;

б) якісний аналіз.

Кожне запитання запропонованої анкети передбачає декілька варіантів відповідей. За кожну відповідь учаснику нараховували певну кількість балів. Від балів, які людина отримувала за відповідь на запитання анкети після тренінгу, віднімали бали, отримані за аналогічне запитання, але до участі у тренінгу. Наступний крок – обчислення різниці суми балів кожного учасника тренінгу.

Позитивне ставлення учасників тренінгу до інтеграції дітей з психофізичними вадами до умов загальноосвітньої школи оцінювали в 1 бал, негативне – в (-1) бал, невизначене (нейтральне) – 0 балів.

Наприклад, батькам за відповідь на запитання анкети №2 “Чи погодились би Ви з тим, щоб такий учень сидів за однією партою з Вашою дитиною?”

- а) так – оцінювалась в 1 бал;
- б) ні – (-1) бал;
- в) не знаю – 0 балів.

Для батьків можлива кількість набраних балів знаходиться у діапазоні від -8 до 8 балів.

Під час аналізу анкет увага зверталась на те, як змінювались результати анкетування. Ми допускали такі теоретично можливі варіанти:

1. Коли відповіді учасників тренінгу не змінювались – це означає, що тренінг ніяк не вплинув на установки, при цьому ці установки можуть бути і позитивні, і негативні. Особи, які мають позитивні установки, не потребують психологічного впливу. Якщо ж негативна установка після тренінгу не змінюється – це означає, що для таких людей одного тренінгового заняття замало.
2. Коли негативне ставлення учасників після тренінгу змінювалось на позитивне, такий тренінг можна назвати “результативним”.
3. Коли учасники тренінгу позитивне ставлення змінювали на негативне.
4. Коли респонденти з байдужої невизначеної позиції переходили на позитивну, або ж на негативну.

Проведене серед батьків дослідження показало, що їх погляди щодо інтеграції дітей з психофізичними вадами розділяються. З аналізу анкет батьків-учасників тренінгу умовно можна поділити на дві групи:

1. Батьки, які мають позитивне ставлення до інтеграції дітей з психофізичними вадами у загальноосвітній школи. Таке ставлення зберігається у них до і після тренінгу. Цю групу складають 50% батьків;
2. Батьки, які мають негативні установки щодо інтеграції дітей з психофізичними вадами (за результатами ан-

кетування до і після тренінгу) і вважають, що для таких дітей існують спеціальні заклади, де вони отримують належну допомогу, навчання та виховання. Такими установками керується 50% батьків-учасників тренінгу.

Батьки першої групи, які мають позитивні установки, зазначають, що “кожна дитина має право знаходитися у колі ровесників, спілкуватися з ними. Таке спілкування є корисним як для хворих, так і для здорових дітей. У наших дітей поруч із дітьми з психофізичними вадами розвивається співчуття, доброзичливість, розуміння, прагнення допомогти та підтримати тощо”.

Своє негативне ставлення до інтеграції дітей з психофізичними вадами у загальноосвітні школи батьки другої групи аргументують тим, що “такі діти заважатимуть іншим під час уроків, вони є некерованими, можуть фізично знущатися над нашими дітьми. А з іншого боку, наші діти насміхатимуться, що погіршить стан дитини з порушеннями. Краще дітям з психофізичними вадами залишатися у спеціальних закладах серед собі подібних, де створені необхідні умови”.

Батьки забувають про те, що аномальна дитина є людиною, і має свої почуття, не уявляють яким складним є їх життя. Щоб змінити ці установки, необхідно запропонувати вчителям уявити проблеми цих дітей і зануритись у їх внутрішній світ, отже, викликати співчуття, співпереживання і бажання їм допомогти.

Для батьків, які керуються негативними установками, одного тренінгового заняття виявилось замало, вони потребують додаткового психологічного впливу, який може бути здійснений у вигляді лекцій, бесід, комплексу тренінгових занять тощо. Тому перспективи нашого дослідження полягають у розробці комплексу освітніх та тренінгових занять для батьків учнів масових шкіл, спрямованих на формування у них адекватного ставлення до аномальних дітей та їх інтеграції у загальноосвітні заклади.

Список використаних джерел

1. Бачков И. В. Основы группового тренинга. Психотехники: Учебное пособие. – М.: Пресс, 2001. – 224 с. (практическая психология).
2. Бондар В.І. Стан спеціальної освіти та динаміка її змін // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство:

- Науково-методичний збірник / Ред. кол. Н. Софій, І.Єрмаков та ін. – К.:Контекст, 2000. – 340 с.
3. Бондар В.І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2-5.
  4. Бурнард Ф. Тренінг межличностного взаємодія. – Спб.: Питер, 2002. – 304 с.
  5. Засенко В.В. Спеціальна освіта в Україні: реалії та перспективи // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 8-9. – С. 3-5.
  6. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетентності викладача”: Навчально-методичний посібник. Видання друге. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2006. – 240 с.

The study of the relation of pupils' parents to integration of anomalous children has shown that their attitudes had been divided. The results of research directed on changing of options of parents in relation to children with psychophysical defects with the help of training are represented in the article. During the training suggested to put itself his participants at the place of child flawed sight with the help of simulating glasses. The effectiveness of the training was determined by the comparison of questionnaire's results had got before and after the lesson.

Key words: integration, psychophysical defects, training.

Отримано: 5.09.2008.

УДК 159.9:331

П.В. Прокоп'єва

Психологічні особливості стилів керівництва як фактор організаційної культури освітньої організації

У дослідженні встановлено, що для працівників освіти характерні три лінії поведінки: орієнтація на людей, внутрішній локус-контроль та тривожність. Отримано загальний портрет організаційної культури працівників середніх загальноосвітніх закладів: мала дистанція влади,